

euuropejskie systemy ochrony praw człowieka – OBWE i UE

Tomasz A. Winiarczyk

Państwa należące do OBWE oraz
współpracujące:

system europejski

ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

- pierwotnie **Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie** (do: Budapeszt 1994)
- **Akt Końcowy: Helsinki 1975**
 - zwany Wielką Kartą Pokoju
 - wśród 10 zasad wymieniał **poszanowanie podstawowych praw i wolności człowieka, w tym wolności myśli, sumienia, religii i przekonań**
 - prawa człowieka stanowić miały istotny obszar zainteresowania
- działania OBWE mają charakter wyłącznie polityczny, a nie prawny

75

Akt końcowy KBWE wymienia dziedziny zainteresowania ujęte w tzw. "koszykach":

1. Zagadnienia bezpieczeństwa Europy (koszyk pierwszy) obejmuje w części pierwszej katalog dziesięciu równorzędnych zasad. Część druga stanowi dokument określający środki służące budowaniu zaufania oraz wybrane aspekty bezpieczeństwa i rozbrojenia. Państwa NATO i ówczesnego Układu Warszawskiego 19 listopada 1990 podpisały w ramach KBWE pierwszy układ o redukcji broni konwencjonalnej. Pakt ten miał międzynarodową moc obowiązującą.

2. Współpraca w zakresie gospodarki, nauki, techniki i ochrony środowiska (koszyk drugi) składa się z zaleceń współpracy w dziedzinie handlu, współpracy przemysłowej, nauki i technologii, ochrony środowiska. Znaczenie tego koszyka jest coraz większe gdyż centrum zainteresowania obejmują problemy gospodarczej transformacji i kwestie współpracy w basenie Morza Śródziemnego.

3. Współpraca w kwestiach humanitarnych i dziedzinach pokrewnych (koszyk trzeci) obejmuje cztery podstawowe zagadnienia: kontakty międzyludzkie, informacja, współpraca i wymiana w dziedzinie kultury oraz współpraca i wymiana w dziedzinie edukacji.

4. Kontynuowanie procesu Konferencji (koszyk czwarty) państwa–uczestnicy Konferencji zobowiązali się do kontynuowania współpracy organizując konferencje przeglądowe dla polepszenia bezpieczeństwa i zintensyfikowanie współpracy.

10 zasad z pierwszego koszyka Aktu Końcowego KBWE

- suwerenna równość;
- powstrzymanie się od groźby użycia siły i jej użycia;
- nienaruszalność granic;
- integralność terytorialna państw;
- pokojowe rozstrzyganie sporów;
- nieingerencja w sprawy wewnętrzne;
- poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności;
- równouprawnienie i prawo narodów do samostanowienia;
- współpraca między państwami;
- wykonywanie w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

77

system europejski ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

- mechanizmy formalne przyjęto podczas Konferencji wiedeńskiej KBWE 1986-89
 - współpraca w trzech wymiarach, m.in. ludzki wymiar
 - głównie zagadnienia praw człowieka i promocji demokracji; należą tu m.in. następujące kwestie szczegółowe: wolne wybory, demokracja, rządy prawa, niezależność sądownictwa, poszanowanie praw mniejszości narodowych i etnicznych, tolerancja i niedyskryminacja, zwalczanie handlu ludźmi, wolność religii i wyznania oraz prawa migrantów
 - mechanizm wiedeński
 - wymiana informacji na szczeblu międzyrządowym
 - spotkania dwustronne
 - konferencje tematyczne i przeglądowe

78

system europejski ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

- podczas konferencji w Paryżu 1990 przyjęto **Kartę Paryską**
- na jej podstawie utworzono 1990 Biuro Wolnych Wyborów z siedzibą w Warszawie
- 1992 zmieniono nazwę na **Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka**
- zasadnicze zadania Biura:
 - monitorowanie przestrzegania praw człowieka;
 - informowanie o operacyjnych aspektach implementacji praw człowieka w strukturze OBWE;
 - wspieranie OBWE w dziedzinie pomocy państwom dążącym do wprowadzenia lub polepszenia przestrzegania praw człowieka na ich terytorium

79

system europejski ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

- Konferencja moskiewska 1991
 - dodatkowe instrumenty kontrolne w formie misji sprawozdawczych i misji niezależnych ekspertów
 - dobrowolne zapraszanie misji
 - podejmowanie przez Wysoką (obecnie Stałą) Radę decyzji o powołaniu misji
 - tworzenie misji kryzysowych
 - misje sprawozdawców (zbieranie informacji) i misje ekspertów (pomoc mediacyjna i doradztwo)

80

ochrona mniejszości w ramach OBWE

- **Wysoki Komisarz ds. Mniejszości Narodowych**
 - urząd stworzony w 1992 na II Konferencji w Helsinkach z inicjatywy Holandii
- zadania urzędu:
 - pilnowanie pokoju i zapobieganie konfliktom między państwami Europy
 - jak najszybsze zauważanie nawet z pozoru błahe napięcia międzypaństwowe, gdyż mogą przerodzić się w większy konflikt niebezpieczny dla pokoju na kontynencie
- obecnie funkcję tę piastuje **Kairat Abdrakhmanov**

ochrona mniejszości w ramach OBWE

- **Przedstawiciel OBWE ds. Wolności Mediów**
 - urząd stworzony w 1992 na II Konferencji w Helsinkach z inicjatywy Holandii
- zadania urzędu:
 - zapewnia wczesne ostrzeżenie o naruszeniach wolności słowa i promuje pełną zgodność z zasadami i zobowiązaniami OBWE dotyczącymi wolności słowa i wolności prasy
- obecnie funkcję tę piastuje **Teresa Ribeiro**

UNIA EUROPEJSKA

Karta Praw Podstawowych UE

Karta praw podstawowych składa się z preambuły oraz 54 artykułów rozdzielonych między 7 rozdziałów:

- **Godność człowieka (art. 1–5):**
 - ochrona godności ludzkiej; prawo do życia (w tym zakaz orzekania i wykonywania kary śmierci); prawo do integralności cielesnej (w tym zakaz praktyk eugenicznych, zakaz czerpania zysków z ciała ludzkiego jako takiego i jego części, zakaz klonowania w celach reprodukcyjnych); zakaz tortur i poniżającego traktowania lub karania; zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej.
- **Wolności (art. 6–19):**
 - prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; prawo do poszanowania prywatności i życia rodzinnego; ochrona danych osobowych; prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny; wolność myśli, sumienia i religii; wolność przepływu informacji i wyrażania opinii; wolność zgromadzania się i stowarzyszania się; wolność sztuki i badań naukowych; prawo do edukacji; wolność wyboru zawodu i prawo do zatrudniania się w każdym państwie UE; wolność prowadzenia działalności gospodarczej; prawo własności (w tym własności intelektualnej); prawo do azylu; ochrona na wypadek wydalenia i ekstradycji.
- **Równość (art. 20–26):**
 - równość wobec prawa; zakaz wszelkiej dyskryminacji; poszanowanie różnorodności kulturowej, religijnej i językowej; równość płci, ale przy dopuszczeniu „specyficznych korzyści dla płci niedostatecznie reprezentowanych”; prawa dziecka; prawa osób starszych; integracja osób niepełnosprawnych.

85

UNIA EUROPEJSKA

Karta Praw Podstawowych UE

- **Solidarność (art. 27–38):**
 - prawo pracowników do informacji i konsultacji; prawo do układów zbiorowych i wspólnych działań; prawo do pomocy społecznej i mieszkaniowej; prawo do ochrony przed nieuzasadnionym zwolnieniem; prawo do dobrych warunków pracy; zakaz pracy dzieci i ochrona pracującej młodzieży; zakaz zwolnień z powodu macierzyństwa, prawo do zasiłku macierzyńskiego i opiekuńczego; prawo do pomocy socjalnej; prawo dostępu do służby zdrowia; ochrona środowiska; ochrona konsumenta.
- **Prawa obywatelskie (art. 39–46):**
 - prawo do głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego; prawo do głosowania i kandydowania w wyborach samorządowych; prawo do dobrej administracji; prawo dostępu do dokumentów unijnych; prawo składania skarg do Rzecznika Praw Obywatelskich; prawo składania petycji do Parlamentu; prawo przemieszczania się i osiedlania; prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej.
- **Wymiar sprawiedliwości (art. 47–50):**
 - prawo do rzetelnego procesu sądowego; domniemanie niewinności i prawo do obrony; zasada legalizmu i proporcjonalności w procesie karnym; ne bis in idem procedatur (nikt nie może być ścigany lub skazywany z powodu faktów, co do których został już uniewinniony lub skazany; nie może być sądzony dwa razy o to samo).
- **Postanowienia ogólne (art. 51–54):**
 - zakres stosowania Karty (podczas implementacji prawa wspólnotowego przez ciała unijne); zakres gwarantowanych praw (mogą być ograniczone tylko, jeśli jest to konieczne dla ochrony dobra publicznego lub innego z praw, przy uwzględnieniu zasady proporcjonalności); zakaz interpretacji Karty w sposób uszczuplający prawa człowieka gwarantowane przez inne akty prawa międzynarodowego; zakaz nadużycia praw (nie mogą być interpretowane jako uprawnienie do wydania aktu prawnego niweczącego którekolwiek z praw i wolności).

86

Polska a KPrPodst protokół brytyjski

Artykuł 1

1. Karta nie rozszerza możliwości Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ani żadnego sądu lub trybunału Polski lub Zjednoczonego Królestwa do uznania, że przepisy ustawowe, wykonawcze lub administracyjne, praktyki lub działania administracyjne Polski lub Zjednoczonego Królestwa są niezgodne z podstawowymi prawami, wolnościami i zasadami, które są w niej potwierdzone.

2. W szczególności i w celu uniknięcia wątpliwości nic, co zawarte jest w tytule IV Karty nie stwarza praw, które mogą być dochodzone na drodze sądowej, mających zastosowanie do Polski lub Zjednoczonego Królestwa, z wyjątkiem przypadków gdy Polska lub Zjednoczone Królestwo przewidziały takie prawa w swoim prawie krajowym.

Artykuł 2

Jeśli dane postanowienie Karty odnosi się do krajowych praktyk i praw krajowych, ma ono zastosowanie do Polski lub Zjednoczonego Królestwa wyłącznie w zakresie, w jakim prawa i zasady zawarte w tym postanowieniu są uznawane przez prawo lub praktyki Polski lub Zjednoczonego Królestwa.

87

Trybunał Sprawiedliwości UE

- zapewnia (...) poszanowanie prawa w wykładni i stosowaniu Traktatów, w tym zgodności wykładni i stosowania prawa UE z prawami podstawowymi
- w porządku prawnym Unii ochrona praw podstawowych jest realizowana w systemie obejmującym dwa poziomy: przepisy Karty oraz ogólne zasady prawa UE
- TSUE nie rozpatruje skarg obywateli unijnych na naruszenia praw człowieka, ale kwestie te mogą się pojawić w toku rozpatrywania innych spraw

88

Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich

- organ UE ustanowiony 1995
- wybierany jest przez Parlament Europejski na odnawialną pięcioletnią kadencję
- siedziba: Strasburg
- bada skargi dotyczące przypadków niewłaściwego administrowania w instytucjach i organach UE
- skargi mogą składać obywatele UE lub osoby zamieszkałe na terytorium UE oraz instytucje i przedsiębiorstwa mające siedzibę w UE
- obecnie: Emily O'Reilly

89

Europejska Sieć Rzeczników

- powstała w 1996 r.
- zrzesza Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich oraz rzeczników krajowych i regionalnych w celu zapewnienia, by skarżący mogli uzyskać pomoc na właściwym szczeblu
- pomaga w udostępnianiu informacji na temat prawa Unii i jego wpływu w państwach członkowskich UE
- ułatwia współpracę między rzecznikami, aby chronić prawa obywateli UE i osób fizycznych podlegających prawu Unii

90

Europejski Kodeks Dobrej Praktyki Administracyjnej

- niewiążący akt przyjęty przez Parlament Europejski dnia 6 września 2001
- zawiera zasady określające stosunki między instytucjami/urzędnikami unijnymi a jednostkami (osoby fizyczne i prawne)

91

Europejski Kodeks Dobrej Praktyki Administracyjnej - zasady

- praworządność
- niedyskryminowanie
- bezstronność
- niezależność
- obiektywizm
- współmierność (proporcjonalność)
- zakaz nadużywania uprawnień
- konsekwencja
- uwzględnianie uzasadnionych oczekiwań prawnych
- udzielanie jednostkom porad
- uczciwość
- uprzejmość
- odpowiadanie na pismo w języku obywatela
- potwierdzanie odbioru pisma i wskazywanie właściwego urzędnika
- przekazywanie spraw do właściwej jednostki organizacyjnej instytucji
- wysłuchanie stron postępowania i umożliwienie złożenia oświadczeń
- zachowanie odpowiedniego terminu podjęcia decyzji
- uzasadnienie decyzji
- informowanie o możliwości odwołania się od decyzji
- powiadamianie o podjętej decyzji
- ochrona danych osobowych
- udzielanie informacji na wniosek
- dostęp do dokumentów
- prowadzenie rejestrów spraw/rejestrów korespondencji
- prawo złożenia skargi do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich
- oddanie Unii Europejskiej i jej obywatelom
- rzetelność
- obiektywność
- szacunek dla innych
- przejrzystość

92

Kodeks dobrego postępowania administracyjnego

- dokument przyjęty przez Komisję Europejską 13 września 2000 r.
- Określono w nim zasady leżące u podstaw pracy służb Komisji:
 - legalność, niedyskryminacja i równość traktowania, proporcjonalność (działania powinny być proporcjonalne do celów), spójność.
- w razie naruszenia tego kodeksu przez urzędników służby cywilnej UE można złożyć skargę

93

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej

- powołane by zbierać i rozpowszechniać w formie publikacji i raportów obiektywne i wiarygodne informacje o przestrzeganiu praw podstawowych w państwach członkowskich Unii Europejskiej
- prowadzi również prace badawcze, w ramach których analizowane są przyczyny, przejawy i skutki zjawisk antyspołecznych (m.in. rasizmu, ksenofobii, homofobii czy antysemityzmu) oraz wskazuje kierunki działań podejmowanych i wskazanych w celu minimalizacji tych zjawisk w poszczególnych krajach członkowskich
- Dyrektor Agencji: Michael O'Flaherty